

უმაღლესი განათლების პრობლემები საქართველოში და მათი დაძლევის გზები

Problems of higher education in Georgia and ways to overcome them

მარიამ შუბითიძე - ბიზნესის მართვის ფაკულტეტი,
საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი, mariam.shubitidze@gmail.com

Mariam Shubitidze – Undergraduate student
Georgian National University, mariam.shubitidze@gmail.com

აბსტრაქტი. უმაღლესი განათლების თანამედროვე სისტემის ჩამოყალიბება ქართული სახელმწიფოს გადაუდებელი ამოცანაა. ამ პრობლემის დროული გადაწყვეტა ქვეყნის პერსპექტიული განვითარების შესაბამისად დემოკრატიული საზოგადოების აშენების, ეროვნული და მსოფლიო კულტურის დირეზულებებისა და ფასეულობების დაცვის, სიღატაკისა და სოციალური გაუცხოების დაძლევის აუცილებელი წინაპირობაა.

საქართველოში უმაღლესი განათლების მაღალი კულტურა არსებობდა, მაგრამ საბჭოური, უკიდურესად ცენტრალიზებული და გეგმური ეკონომიკის შესაბამისი უმაღლესი განათლების ჯერ კიდევ შემორჩენილი ტრადიციები სერიოზულად აფერხებს ამ სისტემის გარდაქმნასა და განვითარებას.

დღესდღეობით უმაღლესი განათლების სფეროში არსებული პრობლემები სისტემის სრულყოფისთვის გაწეულ ძალისხმევას არაფექტურს ხდის. დღეს ქვეყნის თითქმის ყველა უმაღლეს სასწავლებელში თანამედროვე სწავლებისა და სამეცნიერო კვლევებისათვის არასაკმარისი პირობებია შექმნილი. შრომის დაბალი ანაზღაურება და რთული სამუშაო პირობები კვალიფიციურ კადრსაც კი აიძულებს, სამუშაო არასპეციალობით, თავისავე ქვეყანაში ანდა ქვეყნის გარეთ ეძებოს. სტატიაში ამ და სხვა პრობლემების ანალიზის საფუძველზე არსებული სიტუაციიდან გამოსავლის ჩვენი ხედვა გვსურს შემოგთავაზოთ.

საკვანძო სიტყვები: უმაღლესი განათლება, რეფორმა, განათლების დონე, სასწავლო პროგრამები, სასწავლო კურსები, უნივერსიტეტები.

Abstract. Creating a modern system of higher education is an urgent task of the Georgian state. Timely resolution of this problem is a necessary prerequisite for the development of a democratic society in accordance with the perspective development of the country, the protection of national and world values and values, overcoming poverty and social exclusion.

Georgia had a high culture of higher education, but Soviet times, highly centralized and well-planned traditions of higher education still impeded the transformation and development of this system.

Challenges in higher education today make efforts to improve the system ineffective. Today, almost all the country's higher educational institutions have inadequate conditions for modern teaching and research. Low pay and difficult working conditions even force skilled workers to seek work in a non-specialist country or abroad. In this article, we want to share our vision of how to deal with these and other problems.

Keywords: Higher Education, Reform, Education, Curriculum, Universities.

შესავალი. "მთავარი ძალა, რაც გამარჯვებას ანიჭებს ერს საარსებო ბრძოლაში, არის ცოდნა, განათლება." (იაკობ გოგებაშვილი) საუკუნეების განმავლობაში და დღესაც მიმდინარეობს დისკუსია განათლების შესახებ - რას და როგორ უნდა ვასწავლიდეთ ადამიანებს: ყველას მიეცეს თანაბარი განათლება, თუ ვამზადოთ ინტელექტუალური ელიტა, ხოლო სხვებმა მიიღონ - აუცილებელი მინიმუმი? რაზე უნდა გამახვილდეს ყურადღება: პრაქტიკულ, სასარგებლო ცოდნასა და უნარ - ჩვევებზე თუ პიროვნების ზოგად, საერთო განვითარებაზე? უამრავი კითხვა ჩნდება ამ საკითხთან დაკავშირებით და დღესდღეისობით აქტიურად მუშაობენ მეცნიერები, რათა მივიდნენ საბოლოო დასკვნამდე.

ვინაიდან და რადგანაც განათლება და ამ სფეროსთან დაკავშირებული საკითხები მუდამ განხივლის ობიექტია და აქტუალურია ჩვენს ქვეყანაში, გადავწყვიტე, რომ სწორედ არსებულ საკითხზე მესაუბრა და გამეცნო თქვენთვის უფრო კონკრეტულად, რა დონეზეა განვითარებული უმაღლესი განათლება საქართველოში.

უმაღლესი განათლება დაწყებითი და საშუალო განათლებისგან განსხვავებით განვითარებულ ქვეყნებშიც კი არ არის საყოველთაო ხასიათის. მაგრამ წამევან ქვეყნებში უმაღლეს განათლებას ეუფლება დაახლოებით მოსახლეობის ნახევარი. მიუხედავად პოპულარული მოსაზრებისა, რომ საქართველოში "ყველა უნივერსიტეტს ამთავრებს", სინამდვილეში სხვადასხვა გამოკვლევის მიხედვით 25-34 წლის მოსახლეობაში უმაღლეს განათლებამიღებულთა წილი დაახლოებით 35 პროცენტია. შედარებისათვის, მაღალშემოსავლიან ქვეყნებში ეს მაჩვენებელი 20-დან 70 პროცენტამდე ვარირებს და საშუალოდ 43 პროცენტია.

ძირითადი ტექსტი. საქართველოში უმაღლესი განათლების მაღალი კულტურა არსებობდა, სამწუხაროდ საბჭოური, უკიდურესად ცენტრალიზებული და გეგმური ეკონომიკის შესაბამისი უმაღლესი

განათლების ჯერ კიდევ შემორჩენილი ტრადიციები სერიოზულად აფერხებს ამ სისტემის გარდაქმნასა და განვითარებას. ბევრ უმაღლეს სასწავლებელში საკმაოდ დაბალია სასწავლო და პედაგოგიური სტანდარტების ხარისხი, რაც ბუნებრივია, საფუძვლად ედება დაბალკვალიფიციური კადრების მომრავლებას და შესაბამისად, ხელს უწყობს არაპროფესიონალიზმის განვითარებას. უმაღლესი განათლების სისტემის გამჭვირვალებასა და სწავლების მაღალ ხარისხს ხელს უშლის არასრულყოფილი საგამოცდო სისტემა, უმაღლესი სასწავლებლისა და პედაგოგთა მუშაობის შეფასების მოძველებული მეთოდები. უმაღლესი განათლების სისტემაში არსებული ზემოთ ჩამოთვლილი ყველა ნაკლი კორუფციის შექმნის წყაროა.

განათლების ხარისხის დაბალი დონე, ეს არის უმთავრესი პრობლემა, რომელიც იჩენს თავს. აღსანიშნავია ერთი ფაქტი, არც ერთი ქართული უნივერსიტეტი არ შედის ცნობილ Times Higher Education-ის მსოფლიო უნივერსიტეტის რეიტინგის 400-ეულში (2013 წლის რეიტინგი). რეიტინგის ერთ-ერთი ბოლო უნივერსიტეტი – ტარტუს უნივერსიტეტი კი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პარტნიორი უნივერსიტეტია, რომელშიც განათლების ხარისხი ბევრად მაღალია თსუ-ს განათლების ხარისხზე. რა თქმა უნდა, ვითარება ნაკლებად საგანგაშოდ მოგვეჩვენება, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ ამ 400-ეულში ასევე არ შედის სომხეთის, აზერბაიჯანის, თურქეთის, უკრაინის, მოლდოვის, ბულგარეთის, რუმინეთის, სერბეთის, ბოსნია-ჰერცეგოვინას და სხვა აღმოსავლეთ ევროპისა და კავკასიის ქვეყნების უნივერსიტეტები. ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნების საგანმანათლებლო დაწესებულებებიდან, ტარტუს უნივერსიტეტის გარდა, ამ რეიტინგში შედის მხოლოდ მოსკოვის ლომონოსოვის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (ე.წ. “МГУ”), რომელიც რეიტინგის 226-250-ე შუალედშია.

მეორე ცნობილი რეიტინგის, QS World University Ranking-ის მიხედვით კი არც ერთი ქართული უნივერსიტეტი არ შედის მსოფლიოს 800-ეულში (2012 წლის რეიტინგი), განსხვავებით მაგალითად, ბაქოს სახელმწიფო უნივერსიტეტისგან, ბაქოს ქაფქაზის უნივერსიტეტისგან ან ბაქოს ხარაზის უნივერსიტეტისგან. ამავე რეიტინგში ვნახავთ უკრაინულ, რუსულ, ბელორუსულ, ყაზახურ უნივერსიტეტებსაც. QS World University Ranking-ის

მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, ქართული უმაღლესი განათლების სისტემა რეგიონულ დონეზეც კი ჩამორჩენილია.

მიუხედავად ამისა, უნდა აღინიშნოს ის დადებითი მხარეებიც, რაც საქართველოს უმაღლესი განათლების სისტემას აქვს: ზოგიერთ დარგში მიღწეულია საერთაშორისო დონის შედეგები; სტუდენტები ცოდნის მიღებისათვის დიდი აქტიურობითა და გაცნობიერებული მიზანდასახულობით გამოირჩევიან და ზოგიერთი მათგანი ისეთ სერიოზულ კომპანიებში იწყებს კარიერას, როგორიცაა: გუგლი, იაჰუ, ნასა და ასე შემდეგ. მოსახლეობის დიდი ნაწილი კი უფრო და უფრო მეტად მიისწრაფვის უმაღლესი განათლების მისაღებად.

უმაღლესი განათლების თანამედროვე სისტემის ჩამოყალიბება საქართველოსთვის წარმოადგენს გადაუდებელ ამოცანას. ამ პრობლემის დროული გადაწყვეტა ქვეყნის პერსპექტიული განვითარების, შესაბამისად დემოკრატიული საზოგადოების აშენების, ეროვნული და მსოფლიო კულტურის ღირებულებებისა და ფასეულობების დაცვის, სიღატაკისა და სოციალური გაუცხოების დამღევის აუცილებელი წინაპირობაა.

იმისთვის, რომ ცვლილებების განხორციელება დავიწყოთ, პირველ რიგში, ეს რეალობა კარგად უნდა გავიაზროთ. გამოდის, რომ მსოფლიო რუკაზე ჩვენ, როგორც საგანმანათლებლო ცენტრი, ფაქტობრივად, არ ვარსებობთ და ჩვენი საგანმანათლებლო დაწესებულებები იმდენად მნიშვნელოვნადაც კი არ ითვლება, რომ მსოფლიოს 800-ეულში მოხვდეს.

ვითარების გამოსწორების გზების ძიების პროცესში კი ორი მთავარი პრობლემა იკვეთება, ესაა ფინანსური და შინაარსობრივი. ფინანსურ ჭრილს თუ განვიხილავთ, აქ მოიაზრება, თუ მშპ-ს რამდენი პროცენტი იხარჯება ერთ სტუდენტზე. მაგალითად, მსოფლიო ბანკის მონაცემებით, ესტონეთი 2010 წელს ერთ სტუდენტზე ხარჯავდა ერთ სულ მოსახლეზე მთლიანი შიდა პროდუქტის 23 %-ს, ლიტვა – 20 %-ს, ლატვია – 15 %-ს და საქართველო – მხოლოდ 12%-ს... თუმცა ამავე დროს ის, რომ დაფინანსება ყველაფერს არ ნიშნავს, იქიდანაც ჩანს, რომ მოლდოვა იმავე 2010 წელს საქართველოზე სამჯერ მეტს – დაახლოებით 44%-ს ხარჯავდა ერთ სტუდენტზე, ისე, რომ შედეგებს შორის დიდი სხვაობა არ იყო (საქართველოსა და მოლდოვის მთლიანი შიდა პროდუქტი ერთ სულ მოსახლეზე დაახლოებით ერთნაირია, მაგრამ არც ერთი ქვეყნის

უნივერსიტეტები არ შედის 2012 წლის QS World University Ranking-ის 800-ეულში).

ინტერნაციონალიზაცია იმას გულისხმობს, რომ საჭიროა ქართული უმაღლესი განათლების სისტემის ჩართვა საერთაშორისო საგანმანათლებლო სივრცეში ანუ საჭიროა, რომ საქართველოს სწავლების პროცესი დაუახლოვდეს საერთაშორისო სტანდარტებს. სახელმწიფომ უმთავრესი აქცენტი უნდა გააკეთოს არსებული აკადემიური პოტენციალის გაუმჯობესებაზე, რაც, პირველ რიგში, შესაძლებელი იქნება გაცვლითი პროგრამების მატებით და სწორი მიმართულების მიცემით. არა მხოლოდ აკადემიური პერსონალი უნდა მონაწილეობდეს რამდენიმეთვიან და თუნდაც ერთწლიან გაცვლით პროგრამებში საერთაშორისო დონის უნივერსიტეტებში, არამედ ამ პროცესში დოქტორანტებიც აქტიურად უნდა იყვნენ ჩართულნი. ასეთი პროგრამები უნდა გულისხმობდეს არა მხოლოდ კვლევის ხარისხის ამაღლებას, არამედ სასწავლო კურიკულუმების შემუშავებას და დახვეწასაც. საჭიროების შემთხვევაში კი რომელიმე მსგავსი ეკონომიკური მდგომარეობის ქვეყნის განათლების სისტემის მაგალითად აღებასაც.

უმაღლესი სასწავლებელი უნდა ამზადებდეს ეროვნული თვითშეგნების მქონე პროფესიონალს, რომელსაც იდეალურად ეცოდინება თავისი საქმე, იქნება მოტივირებული, შემართებით აღსავსე, იმუშავებს მუდამ საკუთარ თავზე და ასევე გაცნობიერებული ექნება თავისი უფლებები და ქვეყნის წინაშე პასუხისმგებლობა.

ქართულენოვან კურსებთან ერთად, ინგლისურენოვანი კურსების არსებობა ხელს შეუწყობს არა მხოლოდ ენობრივი დონის ამაღლებას, არამედ საერთაშორისო სტანდარტების უკეთ გაცნობასაც, ვინაიდან ასეთი კურსები შეიძლება წაიყვანონ საზღვარგარეთიდან მოწვეულმა, საერთაშორისო დონის ლექტორებმა, რაც კიდევ და კიდევ დადებითად აისახება უმაღლესი განათლების დონეზე და ზოგადად პიროვნულ განვითარებაზეც თითოეული მონაწილისთვის.

ინტერნაციონალიზაცია მნიშვნელოვანი წინგადადგმული ნაბიჯი იქნება, მაგრამ არაფერი გამოვა სისტემური მიდგომის შემუშავების გარეშე. შეუძლებელია გქონდეს საერთაშორისო სტანდარტების განათლების სისტემა იმ პირობებში, როცა არ არის განსაზღვრული ერთიანი სტანდარტები იმისა, თუ მაგალითად, რას ნიშნავს იყო სოციოლოგი,

იურისტი, ფიზიკოსი, ეკონომისტი, ინჟინერი და ა.შ შესაძლოა, არსებობდეს სარეკომენდაციო სტანდარტები და თითოეულმა უნივერსიტეტმა გადაწყვიტოს, თუ რა დონეზე გაითვალისწინებს მათ. ყოველ შემთხვევაში, სტანდარტების არარსებობა უკვე თავისთავად პრობლემაა ქვეყანაში, სადაც გაურკვეველია ვის რა აკისრია და რომელი დაწესებულების მიზანს რა წარმოადგენს.

უმაღლესი განათლების რეფორმის მესამე მნიშვნელოვანი კომპონენტი არის იერარქიზაცია, ანუ პრიორიტეტულობის მიხედვით სხვადასხვა სფეროს დაყოფა. აქ მნიშვნელოვანია ის, რომ ობიექტურად მოხდეს იმის შეფასება, თუ სად უფრო დიდი შანსი აქვს ქართულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებს, რომ სტუდენტს საერთაშორისო სტანდარტების განათლება მიაწოდონ. ეს გულისხმობს არა მხოლოდ არსებული აკადემიური პერსონალის დონის შეფასებას, არამედ ისეთი დარგების გამოვლენას, სადაც პატარა, განვითარებად ქვეყანას შეუძლია სტუდენტს საერთაშორისო დონის განათლება შესთავაზოს. მაგალითად, ცხადია, რომ ისეთ დარგებს, როგორიც არის ექსპერიმენტული ფიზიკა, სჭირდება გაცილებით მეტი რესურსი, ვიდრე შეიძლება ჰქონდეს საქართველოსნაირ ქვეყანას. ასეთი დარგები, რასაკვირველია, განვითარებული იყო საბჭოთა პერიოდში, მაგრამ მაშინ ისინი მიბმული იყო უზარმაზარი ქვეყნის მატერიალურ და ტექნიკურ რესურსებთან. დღესდღეობით გაცილებით უფრო პრაგმატული იქნება ისეთ სფეროებზე კონცენტრირება, რომლებიც არ მოითხოვს ამხელა რესურსების არსებობას, მაგალითად, კომპიუტერულ მეცნიერებაზე ან ისეთ სფეროებზე, სადაც გარკვეული აკადემიური პოტენციალი უკვე არსებობს. ასევე მნიშვნელოვანია სტრატეგიული დარგებისთვის ყურადღების მიპყრობაც, მაგალითად, აგრონომიისთვის არსებული რესურსების არარაციონალური ხარჯვა იქნება მათი ისეთ დარგებში ინვესტირება, სადაც საქართველოს მასშტაბის ქვეყანას საერთაშორისო სტანდარტების მიღწევა და შენარჩუნება გაუჭირდება.

დასკვნა. ეს ყველაფერი ამაო საუბარი იქნება, თუ განათლების სამინისტრო და სახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებლები არ შეთანხმდებიან მოქმედების საერთო გეგმასა და სტრატეგიაზე. რა თქმა უნდა, პირველ რიგში, სახელმწიფომ დაფინანსების გაზრდაზე უნდა იზრუნოს, მაგრამ ამასთან ერთად აუცილებელია ისიც, რომ უმაღლესი განათლების სისტემა მეტ-ნაკლებად ერთი მიმართულებით და მეტ-ნაკლებად

თანმიმდევრულად, რესურსების რაციონალური განაწილების გზით მიდიოდეს.

საქართველოს მომავალი იმ პირობებში, როდესაც ინფორმაციულ ეპოქაში ცოდნის მნიშვნელობა დღითი დღე იზრდება, მთლიანად არის დამოკიდებული უმაღლესი განათლების სისტემაზე. დღევანდელი მონაცემებით კი, ამ თვალსაზრისით, საქართველო რეგიონალურ დონეზეც კი ვერ გამოირჩევა. ვითარების გამოსასწორებლად უნდა ვიმოქმედოთ დაუყოვნებლივ და ეფექტურად, სხვა შემთხვევაში, ისტორიულ შანსს დაკარგავთ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კუტალია თ. - ადგილობრივი შრომის ბაზრის როლი განათლების სფეროს დაგეგმვასა და განვითარებაში. ფსიქოლოგიისა და განათლების მეცნიერებათა ფაკულტეტი. 2017.
2. განათლებისა და მეცნიერების ერთიანი სტრატეგია 2017-2021 - <http://www.mes.gov.ge> გადამოწმებულია 10.01.2020
3. უმაღლესი განათლების ხელმისაწვდომობა: პრობლემები და მათი დაძლევის გზები” – კვლევის შედეგები. საზოგადოებრივი პოლიტიკის ინსტიტუტი ფონდი „ღია საზოგადოება-საქართველო“. 2015.